

Posudek na disertační práci
Roman Míšek: Diplomát a cestovatel Anton Prokesch von Osten a rakouský postoj
k řeckému povstání v letech 1826-1830

Předkládaná disertační práce Dr. Romana Míška s názvem Diplomát a cestovatel Anton Prokesch von Osten a rakouský postoj k řeckému povstání v letech 1826-1830 se chápe tématu orientální politiky habsburské monarchie, opomíjené historiografií více než 100 let. Dodnes je obecně tato politika omezována jen na politiku balkánskou, byť zájmy velmocí v celém východním Středomoří mnohokrát potvrzovaly, že to není možné. Rakouská politika nebyla sice cílená a soustavná, což v mnohém platí i pro silnější státy, ale přesto celkově značně agilní a zasahovala až do Persie, tedy za hranice bezprostředních zájmů evropské politiky Vídně.

Pokud jde o českou historiografii, byla navzdory geografické blízkosti vídeňských archivů z tohoto okruhu bádání prakticky vyřazena, ale i vlastní rakouská produkce považovala tato témata za poněkud „kuriózní“ a bádání šlo proto více cestou hromadění a třídění pramenů, než jejich analýzy. Díky tomu jsou např. naše znalosti o kvantifikaci rakouského obchodu s Orientem v 19. století na horší úrovni než znalosti o orientálním obchodu italských finančních center v 16. století. Stejně je tomu i s urputně se udržujícím mýtem o tom, že rakouská orientální politika byla „ve vleku“ jiné velmoci (Ruska, Velké Británie, později Německa), až to konkrétní případy nijak nepotvrzují.

Autor se pokusil překročit tyto (a mnohé další) bludné kruhy soustavnou materiálovou studií, kterou vybudoval na maximálně dostupné heuristické bázi. Základem je pochopitelně Haus-Hof- und Staatsarchiv a publikované i nepublikované materiály Antona Prokesche von Osten. S pomocí svých konzultantů ale autor využil v hojné míře i edic a literatury zaměřené na orientální politiku dalších velmocí, díky čemuž vznikla informační základna pro další efektivní bádání hned v několika směrech. Vymanil se tím zcela jednoznačně z nebezpečí, které hrozí u každé biografie, totiž přílišného důrazu na sledování osudů zvoleného „hrdiny“ v neprospěch historických okolností jeho působení. Potvrzuje to i členění práce, kdy je celá první část věnována „zarámování“ budoucí Prokeschovy činnosti, zatímco se k jeho postavě autor dostává až na s. 62. Tentýž model pak autor opakuje i při líčení událostí o roce 1826.

Následující výkladový blok jednoznačně potvrzuje všestranné a hluboké autorovy znalosti o rakouské „východní“ politice v první polovině 19. století. Nejsm si však jist, zda zvolené členění výkladu je dostatečně návazné. Sám bych preferoval nejprve rozbor politických a hospodářských zájmů, pak bych věnoval více místa obsazení zmíněných zastupitelstev a konzulátů a teprve na závěr bych připojil část o „cestování“ jako určitou občanskou reflexi. Plně se přitom ztotožňuji s vysokým hodnocením významu Orientální akademie. Fakt, že po roce 1918 tzv. nástupnické státy obdobné instituce postrádaly, měl neblahý dopad. Zůstává nicméně otázkou, nakolik bylo v daném období obsazování diplomatických míst věcí kvalifikace a nakolik se provádělo ad personam. Odpovědí je snad Prokeschův citát na s. 80.

O tom, že byl Prokesch v mnoha směrech zcela mimořádnou osobností a hodně přesahoval obzory tehdejších důstojníků generálního štábu (více v širí zájmů než celkové vzdělanostní úrovni), není pochyb. Vzhledem k tomu, že však plnil roli jakéhosi zpravodajce, bylo by pro budoucnost asi vhodné věnovat právě vojenské stránce jeho hlášení větší pozornost a rozhodně doplnit citované lokality jejich dnešními názvy, zejména v Anatolii, podobně jako to autor učinil v Egyptě. Poněkud komicky působí rovněž ponechání archaické vojenské terminologie (např. na s. 105).

Autorovo líčení událostí po roce 1826 v zásadě odpovídá svou strukturou části předcházející, pro období kolem navarinské bitvy však chybí v textu i seznamu literatury poměrně rozsáhlá ruská literatura (A. P. Rykačev, E. Bogdanovič), stejně jako klasické práce anglické (W. Phillips, C. M. Woodhouse). Najdeme tu i nepříjemná přehlédnutí v osobních jménech (Cochran místo Cochrane, s. 133). Celkově je však tato část velkým přínosem při rozboru rakouského rozhodovacího mechanismu, který už mohl jen mírnit důsledky předchozích chyb. Míšek tu potvrzuje svou schopnost velice citlivě pracovat s prameny, rozlišovat podstatné od chimérického a zasazovat jednotlivé informace do širšího kontextu. V plné míře to platí i pro líčení událostí v letech 1829-30, které patří podle mého soudu k nejlepším částem práce.

Souhrnně vzato splňuje disertační práce Dr. R. Míška všechny základní požadavky kladené na práce tohoto typu, a to jak v oblasti materiálové, tak interpretační. Plně ji proto doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí.

Praha 3. 5. 2008

prof. Dr. Jan Wanner, DrSc.